

Lidingö kommun
lidingo.stad@lidingo.se

Beslut

2011-12-21
Dnr 40-2011:1833

Rektor Agnetha Wemnell
Bodals skola
agnetha.wemnell@lidingo.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av läsundervisningen
inom ämnet svenska för årskurs 7–9 vid
Bodals skola i Lidingö kommun

Inledning

I detta beslut ges en sammanfattande bedömning utifrån kvalitetsgranskningens resultat. Vidare ges en beskrivning av de utvecklingsområden som framstått som mest centrala att prioritera i det lokala kvalitetsarbetet. För en utförligare beskrivning av kvalitetsgranskningens resultat och Skolinspektionens bedömningar i sin helhet se bilaga 1, *Rapport efter kvalitetsgranskning av Läsu ndervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 vid Bodals skola i Lidingö kommun*.

Sammanfattande bedömning

Skolinspektionen har granskat läsu ndervisningen i svenska i grundskolans årskurs 7–9 på Bodals skola i Lidingö kommun. Granskningen har visat på styrkor i verksamheten men också på förbättringsområden. Inspektörerna har besökt och observerat sju lektioner med lärare som undervisar i svenska i årskurserna 7–9.

Lektionsobservationerna visar att de flesta lektionerna är välstrukturerade med ett logiskt flöde av olika moment. På samtliga lektioner noteras en variation mellan lärarledda genomgångar och elevaktivitet. Lärarna ger vid de observerade lektionerna tydliga instruktioner gällande de olika arbetsmomenten. Lärarna vid Bodals skola behöver dock i inledningen av lektionen på ett tydligare sätt informera om syftet med lektionerna och koppla det till de kunskapsmål/kunskapskrav som är aktuella samt på ett mer planerat sätt avsluta lektionerna.

Samtliga intervjuade elever anger att undervisningen är trygg och stödjande och att lärarna bemöter dem med respekt. Det finns också goda exempel på när lärare lyckas skapa en god motivation inför arbete med läsu ndervisning. Skolan behöver dock komma tillrätta med bristen på arbetsro i vissa klasser.

Intervjuer och Skolinspektionens enkätundersökning visar att eleverna inte känner till vilka mål de har för sin läsutveckling. Eleverna uppger vidare att det oftast är lärarna som planerar arbetet och bestämmer vilka uppgifter som ska utföras, men att det förekommer att de får lämna synpunkter på innehåll och arbetsformer och att läraren då tar hänsyn till detta. Vanligast är dock att eleverna inte ges inflytande över undervisningen. För att eleverna ska kunna utvecklas och i högre grad nå målen/kunskapskraven behöver lärarna förbättra arbetet med att ge eleverna möjligheter till inflytande och eget ansvar, låta dem bidra med kunskaper och reflektioner kring undervisningen samt kontinuerligt ge eleverna konstruktiv feedback på vad de behöver utveckla för att nå kunskapsmålen.

Eleverna har tillgång till ett bibliotek med en bibliotekarie som stödjer elevernas läsning på olika sätt. Däremot skulle skolan behöva utarbeta en IT-strategi för hur olika medier ska kunna användas i läsu ndervisningen. Eleverna på skolan behöver ges möjligheten att kunna använda modern informationsteknik som verktyg för kunskapssökande och lärande.

Skolan behöver utveckla arbetet med att ge alla elever den ledning och stimulans de behöver i sitt lärande, för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Anpassning sker i första hand för att alla elever ska nå uppnåendemålen/kunskapskraven. Elever med behov av större utmaning ges inte alltid möjlighet att få det inom ramen för undervisningen. Det är således inte alltid som läraren planerar undervisningen utifrån alla elevers behov.

Undervisningen vid Bodals skola behöver utvecklas mot att förbereda eleverna inför texterna samt ge eleverna större möjligheter att reflektera över det lästa; individuellt, i grupp eller i helklass. Den behöver i högre grad inriktas mot att ge eleverna redskap för tolkning av texter, där till exempel textens innehåll, budskap och stil analyseras. Granskningen visar att lärarna ger eleverna möjligheter att läsa olika texttyper. Det förekommer dock inte texter från eller via digitala medier i sådan utsträckning att eleverna kan utveckla sin förståelse för sådana texter. Vidare väljs inte texter utifrån elevernas intressen och erfarenheter i så hög utsträckning, vilket är av stor vikt för att eleverna ska stimuleras till och uppleva det som meningsfullt att läsa olika typer av texter.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden:

- Läsundervisningen vid Bodals skola behöver utvecklas så att den är bättre anpassad efter elevers förmåga och behov. Anpassning sker i första hand för att alla elever ska nå uppnåendemålen/kunskapskraven. Elever med behov av större utmaning ges inte alltid möjlighet att få det inom ramen för undervisningen. Av läroplanen framgår att alla barn ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling, för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska således ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.
- För att eleverna ska kunna utvecklas och nå längre i sin läsutveckling behöver lärarna förbättra arbetet med att ge eleverna möjligheter till inflytande och eget ansvar, låta eleverna bidra med kunskaper och reflektioner kring undervisningen. Av läroplanen framgår att läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring. Läraren ska svara för att eleverna får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll. Skolan behöver också förbättra arbetet med att kontinuerligt ge eleverna kännedom om målen/kunskapskraven för att skapa förutsättningar för att ta ansvar över det egna lärandet. Arbetet med formativ bedömning och elevernas reflektion kring det egna lärandet behöver också utvecklas.

- Eleverna behöver ges möjlighet att i större utsträckning använda digitala medier integrerat i läsundervisningen som verktyg för att främja läsutvecklingen och för att ges kunskaper om olika digitala mediers språk och funktion. Av läroplanen framgår att eleverna ska kunna orientera sig i en komplex verklighet, med ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt. Färdigheter och metoder för att tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktiga. Det är också nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. Genom att skapa förutsättningar för att öka användningen av den utrustning som skolan idag har till sitt förfogande möjliggörs en mer varierad tillgång på texter och fler redskap för att bearbeta texter.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 21 juni 2012 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits eller planerats utifrån de utvecklingsområden som myndigheten identifierat. Om åtgärder ännu inte vidtagits men planerats, ange gärna tidplan och vem som ansvarar för att genomföra åtgärderna.

Redogörelsen skickas per post till Skolinspektionen, Box 23069, 104 35 Stockholm eller via e-post, till kristina.dhenstrand@skolinspektionen.se. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 40-2011:1833) i de handlingar som sänds in.

I ärendets slutliga handläggning har utredaren Joakim Norberg deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Luca Nesi

Enhetschef

Kristina Dhenstrand

Utredare/Föredragande

Bilagor

Bilaga 1	Skolinspektionens rapport utifrån kvalitetsgranskning av läsundervisning i ämnet svenska för årskurs 7-9 vid Bodals skola i Lidingö kommun
Bilaga 2	Bedömningsformulär/observationsschema
Bilaga 3	Författningsstöd

Rapport

efter kvalitetsgranskning av Läsundervisningen
inom ämnet svenska för årskurs 7–9 vid
Bodals skola i Lidingö kommun

Innehåll

Inledning

Resultat

Allmänna undervisningskvaliteter

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Bakgrundsuppgifter om Bodals skola

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 under hösten 2011. Granskningen av Bodals skola i Lidingö kommun ingår i detta projekt.

Skolinspektionen har besökt och kommer att besöka skolor under våren och hösten 2011. Under denna period sker omfattande förändringar av regelverket på skolområdet. Utgångspunkten för Skolinspektionens granskning kommer att vara densamma oavsett om besöken sker på våren eller hösten men bedömningarna kommer att göras utifrån olika regelverk. Redovisningen består av två delar en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Frågeställningar och metod redovisas i slutet av denna rapport under rubrikerna Syfte och frågeställningar samt Metod och material.

Skolinspektionen kommer vid sina bedömningar att utgå från skollagen (2010:800) och därtill hörande författningar, bland annat skolförordningen (2011:185) och förordningen om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37).

Förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 1994:1) samt förordningen om kursplaner för grundskolan (SKOLFS 2000:135) ska under läsåret 2011/12 fortsätta att gälla för elever i årskurs 9 i grundskolan. Därmed utgår kvalitetsgranskningen från dessa författningar när det gäller årskurs 9.

Bodals skola besöktes den 7-9 september 2011. Ansvariga inspektörer är Kristina Dhenstrand och Joakim Norberg. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Rapport

2011-12-21

2 (17)

Dnr 40-2011:1833

Kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 genomförs i sammanlagt 30 kommunala skolor och 10 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 är genomförd redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Vid Bodals skola observerades 7 lektioner. Varje observerad lektion bedömdes ur flera olika aspekter av kvaliteten på läsundervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel. Bedömningen av varje aspekt är ett medelvärde av bedömningen av aspektens indikatorer, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen.

Indikatorerna bedömdes på en skala 1-4:

1=huvudsakligen svag

2=fler svaga än starka sidor

3=fler starka än svaga sidor

4=huvudsakligen stark

Om ingen indikator för en aspekt kunde observeras bedömdes inte heller den aktuella aspekten.

Resultat

Bodals skola har de senaste fem åren haft i stort sett hundra procentig måluppfyllelse för årskurs 9 i ämnet svenska. I slutbetyget år 2010 hade Bodals skola en något högre andel elever med betyget Mycket väl godkänt (19 procent) än riket som helhet (15 procent). Detsamma gäller för betyget Väl godkänt (46 procent) i jämförelse med rikets (40 procent). Noterbart är att en högre andel elever (28 procent) hade högre slutbetyg än provbetyg på det nationella provet i jämförelse med riket som helhet (23 procent). Statistiken visar även att skillnaderna mellan pojkar och flickor är stor. 2010 hade 45 procent av flickorna och 23 procent av pojkarna MVC i ämnet svenska.

Enligt rektorn följs elevernas läsutveckling i årskurs 7-9 för närvarande inte upp på ett systematiskt sätt på skolnivå och inte heller på kommunnivå. Detta görs däremot i de tidigare årskurserna såväl på skolnivå som på kommunnivå. Däremot görs årliga analyser av resultaten på de nationella proven som ett underlag för att förbättra undervisningen i ämnet svenska.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att läsundervisningen behöver utvecklas vid Bodals skola trots att skolan lyckats ge eleverna möjligheter att nå målen för utbildningen/kunskapskraven i ämnet svenska.

Resultaten av läsundervisningen behöver följas upp och utvärderas även i de senare årskurserna såväl på skolnivå som på kommunnivå och användas som ett underlag för att ytterligare utveckla läsundervisningen.

Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Struktur och organisation
- Individanpassning, variation och utmaning
- Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward¹

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och elevernas självtillit
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter
- läraren involverar alla elever

Skolinspektionens bedömning

Vid lektionsobservationer noteras en till övervägande del positiv atmosfär med en stödjande och uppmuntrande studiemiljö. I vissa fall tar upprätthållande av ordningen en del av undervisningstiden. Lärarna bemöter dock eleverna med respekt och visar intresse för deras synpunkter. Lärarna lägger sig tydligt vinn om att få med alla elever såväl i gruppdiskussioner som i undervisning i helklass, även om de inte alltid lyckas fullt ut.

Elever anger i intervjuer att alla elever på något sätt kommer till tals och att lärarna försöker få med de elever som inte så gärna talar inför andra i olika diskussioner.

Vid lektionsobservationerna iakttas flera exempel på lärarnas förmåga att skapa motivation inför olika aktiviteter. Som exempel på detta kan anges att en lärare vid ett lekt-

¹ Framåtsyftande vägledning i syfte att förbättra elevernas möjlighet att nå målen.

Rapport

2011-12-21

4 (17)

Dnr 40-2011:1833

ionstillfälle läste en text högt för klassen, och satte den i rätt tidsmässig kontext genom att berätta om egna erfarenheter i barndomen. Elevernas egna liknande upplevelser i en senare tidsperiod lyftes fram och diskuterades i ljuset av textens innehåll, för att på så sätt skapa en djupare läsförståelse och motivation inför att på olika sätt arbeta vidare med texten.

Elever i vissa årskurser anger i intervjuer att det förekommer att studieron ibland är mindre god och att det då går ut över undervisningen och därmed studieresultaten, vilket de känner en viss oro för. De anger vidare att de har bytt lärare i svenska flera gånger och att detta påverkat deras kunskapsutveckling negativt.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* uppvisar fler styrkor än svagheter. Samtliga intervjuade elever anger att undervisningen är trygg och stödjande och att lärarna bemöter dem med respekt. Det finns också goda exempel på när lärare lyckas skapa en god motivation inför arbete med läsundervisning. Skolan behöver dock komma tillrätta med bristen på arbetsro i vissa klasser.

Struktur och organisation

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga förklaringar och instruktioner
- läraren kontrollerar att eleverna förstått förklaringar och instruktioner
- läraren gör ett tydligt och sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att de flesta lektionerna är välstrukturerade med ett logiskt flöde av olika moment. På samtliga lektioner noteras en variation mellan lärarledda genomgångar och elevaktivitet. Lärarna ger vid de observerade lektionerna tydliga instruktioner gällande de olika arbetsmomenten.

Vid ett par av de besökta lektionerna genomförs en planerad lektionsstart där aktiviteterna som planerades för lektionen presenteras, medan andra börjar direkt med det första arbetsmomentet utan närmare presentation. Det är också skillnader vad gäller i vilken grad lektionen sätts in i ett större sammanhang och om syftet med de aktiviteter som ska genomföras anges. Det var endast vid något tillfälle som lektioner och deras ingående moment och uppgifter kopplades till de mål/kunskapskrav eleverna förväntas nå. Detta bekräftas av eleverna under intervjuerna. Enligt dem är det sällsynt att de

talar om mål/kunskapskrav kopplat till de arbetsmoment som ingår i en lektion. Lärarna anger att de talar om mål/kunskapskrav i inledningen av varje större arbetsområde.

Lärarna arbetar inte heller i särskilt stor utsträckning med att skapa förförståelse för den text som kommer att användas, även om exempel på detta finns. Vidare slutar lektionerna ofta utan en tydlig avslutning, till exempel en reflektion kring det lästa och elevernas lärande, eller en framåtblick mot kommande lektion. Lärarna anger i intervjuer att de skapar en förförståelse genom att exempelvis ställa frågor kring en text, men att detta är något de kan bli bättre på. Granskningen visar således att både inledningen och avslutningen på lektionerna skulle kunna förbättras. Ofta presenterar läraren omedelbart innehållet och arbetsuppgifterna på lektionen, utan att tydligt ange syftet/målet med lektionen eller arbetsområdet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Struktur och organisation* uppvisar fler styrkor än svagheter. Lärarna ger tydliga instruktioner. De flesta lektioner är väl strukturerade och organiserade men såväl inledning som avslutning på lektionerna kan utvecklas. På samtliga lektioner noteras en variation mellan lärarledda genomgångar och elevaktivitet. Ofta behöver dock texterna sättas in i rätt kontext på ett tydligare sätt och arbetsuppgifternas koppling till målen/kunskapskraven på ett tydligare sätt synliggöras för eleverna.

Individanpassning, variation och utmaning

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren anpassar undervisningen till elevgruppen
- läraren skapar gynnsamma förutsättningar för elevernas kognitiva utveckling genom samtalsstrukturen i klassrummet
- läraren ser till att elever med behov av särskilt stöd under lektionen får sådant

Skolinspektionens bedömning

Anpassning sker i hög grad för att alla elever ska nå målen/kunskapskraven motsvarande godkänt betyg i svenska. Däremot visar lektionsobservationerna få exempel på att undervisningen anpassas för de elever som behöver större utmaningar. Denna bild bekräftas av samtliga elevgrupper. Elever anger att undervisningen generellt är för lätt och att de som lätt når målen/kunskapskraven sällan får tillräcklig stimulans och utmaning.

Den anpassning som ges för elever som lätt når uppnåendemålen/kunskapskraven består oftast i att välja en mer avancerad bok vid läsning på egen hand. De individuella utvecklingsplaner som Skolinspektionen tagit del av och de intervjuer som genomförts med rektor och lärare indikerar också att undervisningen i första hand är inriktad på att

Rapport

2011-12-21

6 (17)

Dnr 40-2011:1833

eleverna ska nå uppnåendemålen/ kunskapskraven. Rektorn och lärarna anger i intervjuer att särskilt stöd beträffande läsning ges till elever i behov av detta, främst utanför klassens ram, men också genom tillgång till alternativa verktyg.²

Lärarna uppger i intervjuer att de anpassar undervisningen när det gäller läsning genom att ha högläsning för hela klassen och att tala om det lästa i helklass eller i mindre grupper. Lärarna uppger vidare att de försöker hitta litteratur som passar elevernas nivå, särskilt för de elever som inte har en så hög läshastighet. Arbetet anpassas enligt lärarna till klassers olika behov. Både lärare och elever anger att tillgången på aktuell litteratur anpassad efter elevernas mognad, intressen och behov för de senare årskurserna är begränsad. Detta försvårar enligt lärarna anpassning och variation i läsundervisningen. Enligt lärarna är inte heller tillgången på läromedel i svenskämnet generellt tillräcklig. Ofta sker val av texter att läsa i helklass snarare utifrån vad som finns tillgängligt i klassuppsättning än vad som passar eleverna.

Skolan har ett bibliotek som är bemannat med en bibliotekarie under 16 timmar i veckan. Övrig tid är biblioteket låst och tillgängligt för eleverna endast när en lärare följer med. Speciallärarna har en del av sin verksamhet i samma lokaler som biblioteket.

Eleverna får enligt rektorn hjälp av antingen svenskläraren, bibliotekarien eller speciallärarna att välja böcker anpassade efter sina behov och intressen. Rektorn anger att eleverna vid Bodals skola generellt läser mycket.

Eleverna anger i intervjuer att alla elever i klassen oftast gör samma uppgifter. De elever som siktar mot de högre betygen förväntas i hög utsträckning ta egna initiativ för att få mer avancerade uppgifter. Elever anger att om de vill höja sina betyg så är det oftast upp till dem att fråga läraren hur de ska utföra uppgifterna för att nå dit. Denna bild bekräftas delvis av lärarna.

Lärarna anger att de använder samma texter för alla elever när de läser texterna tillsammans i helklass men är måna om att alltid kunna erbjuda alternativ litteratur inom det valda temat när uppgiften så tillåter. Läser eleverna enskilt får de ofta välja litteratur själva. Eleverna uppger att de elever som behöver en extra utmaning kan få extrauppgifter där de ska förklara mer ingående vad texten handlar om.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *individanpassning, variation och utmaning* uppvisar fler svagheter än styrkor. Anpassning sker i första hand för att alla elever ska nå kunskapskraven. Elever med behov av större utmaning ges inte alltid möjlighet att få det inom ramen för undervisningen. Det är således inte alltid

² Alternativa verktyg, ibland benämnt kompensatoriska hjälpmedel, kan vara olika former av skriv- och läshjälpmedel som elektroniska böcker, inlästa läromedel, talsyntes och skanner för att få sidor ur läroböcker upplästa, datorprogram med stavningskontroll m.m.

som läraren planerar undervisningen utifrån alla elevers behov. I de fall då eleverna själva får välja vilken bok de vill läsa sker dock en högre grad av anpassning. Eleverna får stöd i att välja en bok anpassad efter deras intressen och behov.

*Elevernas medverkan och **aktivitet**, feedback och feedforward*

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren involverar alla elever
- läraren ger möjligheter till inflytande och eget ansvar
- läraren skapar förutsättningar för elevernas aktivitet och engagemang
- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande

Skolinspektionens bedömning

Intervjuer och Skolinspektionens enkätundersökning visar att eleverna inte känner till vilka mål de har för sin läsutveckling. Eleverna uppger vidare vid intervjuer att det oftast är lärarna som planerar arbetet och bestämmer vilka uppgifter som ska utföras, men att det förekommer att de får lämna synpunkter på innehåll och arbetsformer och att läraren då tar hänsyn till detta. Vanligast är dock att eleverna inte ges inflytande över undervisningen. Detta bekräftas av Skolinspektionens elevenkät där cirka 75 procent av de tillfrågade eleverna anger att lärarna aldrig lyssnat på elevernas förslag eller ändrat undervisningen efter elevernas önskemål. Lärarna anger dock att de försöker att vara lyhörda på individnivå då de uppmärksammar att en uppgift inte fungerar för en elev och diskuterar då fram en alternativ uppgift.

I början av varje nytt arbetsområde lämnar de flesta lärarna ut någon form av planering till eleverna, antingen på ett papper eller på tavlan. Denna planering innehåller i förekommande fall en beskrivning av de arbetsmoment som ingår och hur de är tänkta att utföras. Eleverna anger att lärarna går igenom mål/kunskapskrav och betygskriterier i början på varje termin, men det är då inte kopplat till ett specifikt arbetsområde utan är mer allmänt hållet. Lärarna anger dock att de inför ett nytt arbetsområde lyfter fram och förklarar de mål/kunskapskrav som just detta område berör.

Lektionsobservationer visar att eleverna oftast är aktiva med de uppgifter som ska genomföras under lektionen. Det finns dock elever som inte är sysselsatta med det som läraren planerat. Elever uppger även vid intervjuerna att det inte alltid är uppgifter som engagerar dem, vilket gör att de gör annat än det som är planerat. Även elevenkäten visar att elever ägnar viss tid åt annat än det som tillhör innehållet i undervisningen.

Rapport

2011-12-21

8 (17)

Dnr 40-2011:1833

Under de lektioner som under observationerna till största delen innehåller individuellt arbete går lärarna runt i klassrummet och hjälper till att svara på frågor. De uppger att de är speciellt uppmärksamma på elever i behov av särskilt stöd. Det förekommer inte i särskilt stor utsträckning att lärarna ger feedback på elevarbeten under lektionstid, utan skriftliga arbeten samlas in för att ge feedback senare. Vid arbete som sker muntligt ges dock direkt feedback, oftast genom beröm.

Både lärare och elever uppger i intervjuer att formativ bedömning under lektionstid är mycket sällan förekommande. Det förekommer inte heller särskilt ofta att eleverna på olika sätt får stöd att reflektera över sitt eget lärande.³

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward* uppvisar fler svagheter än styrkor. Elevernas kännedom om målen/kunskapskraven är begränsad i och med att lärarnas information om dessa är mycket allmänt hållen. För att eleverna ska kunna utvecklas och nå en högre måluppfyllelse behöver lärarna förbättra arbetet med att ge eleverna större kännedom om målen/kunskapskraven, ge eleverna möjligheter till inflytande och eget ansvar, låta dem bidra med kunskaper och reflektioner kring undervisningen samt kontinuerligt ge eleverna konstruktiv feedback på vad de behöver utveckla för att nå lärandemålen. Det finns dock styrkor bland annat i den del av undervisningen som sker i muntlig form då eleverna ofta ges feedback direkt.

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Skolans övergripande arbete med läsundervisning

Exempel på utgångspunkter vid granskningen

- Rektorn ser till att det förekommer pedagogisk samverkan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling.
- Rektorn tar ansvar för att skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- Eleverna har tillgång till skolbibliotek
- Rektorn utvärderar och omprövar regelbundet de särskilda stödsatser som ges
- Rektor ger lärarna möjlighet till kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen

³ Formativ bedömning är en bedömningsprocess med syfte att synliggöra lärandet och olika kvaliteter i lärandet för att vidareutveckla det.

- Rektorn tar ansvar för att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmor i svenska som timplanen anger
- Rektorn tar ansvar för att lärarna har förutsättningar i form av läromedel, datorer, resurser osv.
- Eleverna känner till kursplanens mål, vet vad de ska kunna och vad de kan
- Läroplan och kursplan används som utgångspunkt i undervisningen
- Skolan arbetar med ämnesövergripande studier
- Lärarna utgår vid bedömning och betygssättningen i ämnet svenska från de nationella målen i kursplanen och från betygskriterierna

På Bodals skola finns två lärare som undervisar i svenska i årskurs 7–9. Lärarna samarbetar i hög utsträckning både vad gäller planering och undervisning. De båda lärarna undervisar vissa klasser tillsammans, för att skapa större möjligheter att anpassa undervisningen inom klassens ram.

I intervjuer uppger lärarna att ämnesövergripande undervisning inte är så vanligt förekommande vid Bodals skola. Som förklaring till detta anger de organisatoriska svårigheter och att samverkan mellan olika ämnen inte har prioriterats och att detta är något skolan behöver utveckla. Denna bild bekräftas av rektorn. Även elevintervjuerna samt elevenkäterna visar att detta inte sker i någon större utsträckning. Under vårt besök ser vi dock exempel på att faktatexter från en religionsbok används i läsundervisningen i svenska. Det förekommer ingen organiserad pedagogisk samverkan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling.

Beträffande den fysiska miljön finns det som tidigare nämnts ett bibliotek på skolan med en bibliotekarie. Det ges dock samstämmiga uppgifter om att tillgången till bibliotekarie ändå är begränsad då hon huvudsakligen har andra arbetsuppgifter på skolan. Elever och lärare anger också i intervjuer att de skulle önska ett större utbud av nyare böcker riktade till de senare årskurserna. Lärarna anger också att tillgången till läromedel i ämnet svenska är begränsad.

Eleverna har tillgång till böcker och läromedel inlästa på ljudskivor. Skolan har trådlöst nätverk men få datorer tillgängliga för eleverna. Det finns ett klassrum med ett antal stationära datorer, vilket är avsett att användas som datasal, men som ännu inte tagits i bruk av årskurserna 7-9. I klassrummen finns enstaka stationära datorer och det finns tillgång till en vagn med elva bärbara datorer. Enligt lärare och elever är det ofta problem med att logga in i de bärbara datorerna och supporten tar ofta tid att få, vilket medför att de få datorer som finns inte används i den utsträckning man skulle vilja. Flera salar har smartboards, men enligt lärarna och eleverna används de sällan. Enligt rektorn varierar användandet av IT på skolan också beroende på kompetensen hos den enskilde läraren. Lärarna kommer under hösten 2011 att få kompetensutveckling utifrån Skolverkets PIM-material.

Rapport

2011-12-21

10 (17)

Dnr 40-2011:1833

Skolan har för tillfället inga planer på kompetensutveckling kopplat till läsundervisning. För de tidigare årskurserna finns ett program för uppföljning av alla elevers läsförmåga, både på skolnivå och på kommunnivå. För de senare årskurserna finns ingen uppföljning av alla elevers läsförmåga, vare sig på skolnivå eller på kommunnivå. Där emot följs de enskilda elever som i tidigare utvärderingar visat låga resultat upp på individnivå minst en gång per år. Rektorn anger att det finns planer på ett kommunövergripande uppföljningsprogram även för de senare årskurserna.

Läroplanen och kursplanen i svenska används i huvudsak som utgångspunkt vid läsundervisningen i svenska. Det som brister är i förekommande fall mer utmanande och stimulerande uppgifter för de elever som lätt når målen/kunskapskraven. Intervjuer med elever visar att deras kännedom om målen/kunskapskraven varierar. Denna bild bekräftas av Skolinspektionens elevenkät

Lärarna går igenom mål/kunskapskrav i början av varje termin och större arbetsområde, men tydliggör inte tillräckligt för eleverna hur deras kunskaper ser ut i förhållande till målen/kunskapskraven och vad de kan göra för att utvecklas ytterligare. Av lektionsobservationer och intervjuer framkommer också att lärarna tydligare och mer kontinuerligt behöver klargöra olika arbetsuppgifters koppling till målen/kunskapskraven.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Skolans övergripande arbete med läsundervisning* uppvisar fler svagheter än styrkor. Eleverna på skolan behöver ges möjligheten att på ett mer regelbundet sätt kunna använda modern informationsteknik på t.ex. bibliotek och i klassrum som verktyg för kunskapssökande och lärande. Ett mer omfattande samarbete mellan svensklärarna och övriga ämneslärare skulle kunna gynna elevernas språkliga och kommunikativa utveckling. Skolan behöver också följa upp alla elevers läsförmåga, även i de senare årskurserna och använda det som underlag för att utveckla läsundervisningen. Lärarna behöver tydligare klargöra målen/kunskapskraven för eleverna.

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?**Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen**

Finns exempel på

- skönlitteratur
- sakprosatexter
- texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras dramaturgiska komponenter
- kombinationer av olika texttyper
- texter från läromedel, andra skolämnen

- texter från digitala media
- texter producerade av lärare
- texter valda utifrån elevernas intressen erfarenheter och behov
- texter med autentiskt syfte som ligger bortanför elevens färdighet

Skolinspektionen bedömer

Lärarna anger att de inte använder någon speciell lärobok i svenska. Läsundervisningen utgår främst från skönlitterära texter som läraren valt ut, oftast kopplat till ett speciellt tema som pågår under en period om några veckor. Ibland används klassuppsättningar av skönlitterära böcker. Lärarna uppger att de ibland låter eleverna välja böcker från biblioteket. Lärarna anger att det för att utveckla läsundervisningen på skolan skulle behövas dels ett större utbud av nyare åldersadekvat litteratur och att bibliotekarien gavs möjlighet att delta mer aktivt i elevernas val av texter.

Intervjun med lärarna visar att lärarna oftast arbetar med skönlitteratur men även en del med bilder, film, drama och tidningar. Vid besöket i skolan läste eleverna klassuppsättningar av skönlitteratur, egen vald litteratur, skönlitterära texter valda av läraren och läroböcker, också från ett annat ämne än svenska. Elevproducerade texter användes exempelvis vid en redovisning av ett grupparbete om olika naturväsen. Ett annat exempel är att eleverna fick skriva var sin sammanfattning av en text som lästs gemensamt i klassen för att sedan läsa upp sina olika versioner för övriga elever.

Samtliga intervjuade elever uppger att de inte arbetar så mycket med olika digitala medier i skolan även om det förekommer. Datorerna används främst i förekommande fall för att renskriva texter som redan är klara. Vid enstaka tillfällen används datorerna för informationssökning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?* uppvisar fler styrkor än svagheter. Lärarna ger eleverna möjligheter att läsa olika texttyper och får på så sätt en bredd och variation i sin läsning. Det förekommer dock inte texter från eller via digitala medier i sådan utsträckning att eleverna kan utveckla sin förståelse för sådana texter. Vidare väljs inte texter utifrån elevernas intressen och erfarenheter eller från andra ämnen i så hög grad, vilket är av stor vikt för att eleverna ska stimuleras till att läsa olika texter och känna det meningsfullt.

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- lärarna anpassar undervisningen efter textens syfte och karaktär

Rapport

2011-12-21

12 (17)

Dnr 40-2011:1833

- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla olika lässtrategier
- läraren utgår från elevernas intressen och erfarenheter
- läraren utgår från elevernas behov vid bearbetning av text

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att lärarna sällan förbereder läsningen genom att ge eleverna förståelse till texten. Genom att sätta in texten i dess historiska och litterära sammanhang, eller faktamässiga kontext, kan läraren underlätta elevens förståelse av textens innehåll och form. I stället påbörjas elevernas läsning relativt omgående när läsundervisning äger rum. Eleverna uppger också i intervjuer att detta förberedande moment i läsundervisningen ofta behandlas ganska sparsamt. Exempel finns dock på att lärarna exempelvis gör en mind-map som förberedelse till läsning.

En annan observation från lektionsbesöken är att bearbetningen av texterna sällan sker genom samtal och diskussioner i klassen. Det vanligaste är att eleverna individuellt bearbetar texterna genom att svara på frågor om texten. Det är mindre vanligt förekommande att eleverna tillsammans med läraren i helklass eller i grupper diskuterar, samtalar och resonerar kring de lästa texterna. Undervisningen innehåller också få inslag av tolkning av texter, där till exempel textens innehåll, budskap och stil analyseras. Lärarna hävdar dock att de bearbetar dessa aspekter av läsundervisningen i grupper eller helklass, även om de inte gjorde det vid Skolinspektionens besök.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper* uppvisar mer svagheter än styrkor. Undervisningen behöver utvecklas genom att förbereda eleverna inför texterna samt ge eleverna större möjligheter att reflektera över det lästa, individuellt, i grupp eller i helklass. Eleverna behöver också få undervisning gällande tolkning av texter, där till exempel textens innehåll, budskap och stil analyseras. Dessutom behöver undervisningen varieras i högre grad för att motivera och utmana eleverna i deras läsning.

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren använder sig av olika digitala medier i sin läsundervisning
- Läraren ger eleverna genom undervisningen kunskap om olika digitala medi-ers språk och funktion

- Läraren ger eleverna möjlighet att söka information via digitala medier samt ger dem verktyg för att kunna kritiskt granska internet och olika digitala medier

Skolinspektionens bedömning

Under lektionsobservationerna ser vi endast ett exempel på användning av digitala medier i undervisningen och då i form av en sång inspelad på cd. Alla intervjugrupper anger samstämmt att det här är ett utvecklingsområde för skolan.

Under våra lektionsbesök ser vi inga exempel på att IT- verktyg används i undervisningen. Enligt intervjuer med lärarna och rektorn finns det tillgång till både bärbara datorer och, i vissa klassrum, smartboards. Dessa IT-verktyg används dock sällan i undervisningen. Den trådlösa uppkopplingen är beroende av accesspunkter och sådana finns bara i några av klassrummen i den korridor där den mesta, men inte all, undervisning i årskurserna 7-9 bedrivs. Problemet med de bärbara datorerna beror på otillräcklig åtkomst till det trådlösa nätverket samt att de inte servas tillräckligt ofta.

Att smartboards bara finns i vissa klassrum ser man också som ett hinder till att använda dem överhuvudtaget. Det beror enligt lärarna på att man sällan får tillgång till ett klassrum med smartboard flera lektioner i följd och att det därför inte går att ha någon sammanhängande planering som bygger på användandet av dessa.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap* uppvisar mestadels svagheter. Skolan behöver skapa bättre förutsättningar för att använda och integrera olika digitala medier i läsundervisningen för att främja läsutvecklingen samt för att kunna ge eleverna kunskap om olika digitala mediers språk och funktion. Det är också viktigt att skolan i högre grad ger eleverna verktyg för att kunna kritiskt granska olika medier.

Följer skolan/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tar uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren/skolan följer upp elevernas förmåga att läsa förstå och tolka och bearbeta olika texttyper
- Läraren/skolan tar tillvara resultatet av uppföljningen för att förbättra läsundervisningen

Rapport

2011-12-21

14 (17)

Dnr 40-2011:1833

Specialläraren uppger att alla elever som börjar på skolan och därefter i vissa årskurser testas i läsförståelse via diagnostiseringsmaterialet DLS⁴. Tester görs på alla elever i de tidigare årskurserna. Därefter görs endast tester på de elever som har låga resultat vid tidigare test. Med hjälp av resultaten på dessa tester försöker skolan fånga upp de elever som är i behov av särskilt stöd. Resultaten från DLS-testerna används således i nuläget mest för att identifiera elever med läs- och skrivsvårigheter. De elever som visar sig ha läs- och skrivsvårigheter utreds vidare. Skolan har planer på att utveckla utvärderingen av läsförståelse ytterligare genom att följa upp samtliga elevers läsförståelse/läsförmåga varje år för att säkerställa att alla elevers läsutveckling går framåt. Detta är tänkt att vara ett verktyg för lärarna att ytterligare individanpassa läsundervisningen.

Skolan deltar i de nationella ämnesproven i svenska. Lärarna och rektorn uppger att resultaten från delprovet i läsförståelse (liksom resultaten från övriga delprov) i nuläget främst används för att utvärdera elevernas kunskaper och färdigheter, och inte i så stor utsträckning för att utvärdera och förbättra undervisningen i svenska och i läsning. Även inom detta område uppger rektorn och lärarna att planer finns på att använda dessa resultat inom det systematiska kvalitetsarbetet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tar uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen* uppvisar fler svagheter än styrkor. De utvärderingar som görs används främst för att utvärdera elevernas kunskaper och färdigheter, och inte i så stor utsträckning för att utvärdera och förbättra undervisningen i svenska och i läsning. De DLS-tester som görs för de senare årskurserna används i nuläget mest för att identifiera elever med läs- och skrivsvårigheter. Dock finns det konkreta planer på att göra systematiska utvärderingar av elevernas läsutveckling i årskurserna 7-9 och använda som utgångspunkt för att utveckla läsundervisningen.

Bakgrundsuppgifter om Bodals skola

Bodals skola är för elever i förskoleklass och årskurserna 1–9. Skolan ligger i Lidingö kommun.

På skolan finns två lärare som undervisar i svenska i årskurs 7–9. En av dem undervisar också i svenska som andraspråk.

⁴ DLS, Diagnostiska läs- och skrivprov. Ljudsäkerhet, rättstavning, ordförståelse, läsförståelse och läshastighet. Från årskurs 1 grundskola - årskurs 1 gymnasium. Normerat grupp-prov. (Hogrefe/Psykologiförlaget)

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot kvaliteten i läsundervisningen i ämnet svenska och hur skolorna följer upp och utvecklar elevernas läsförmåga och läsförståelse under grundskolans avslutande årskurser. Enligt flera forskare finns det ett klart samband mellan betyg som elever i de senare åren i grundskolan får och elevernas läsförmåga vilket gör detta angeläget. I granskningen är mer preciserat följande frågeställningar centrala:

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Följer skolan systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Struktur och organisation

Individanpassning, variation och utmaning

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Rapport

2011-12-21

16 (17)

Dnr 40-2011:1833

Metod och material

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som behandlas utarbetas med utgångspunkt från forskning om läsundervisning, den gällande läroplanen och kursplanen för svenska. Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med läsundervisning i ämnet svenska. Resultat från elevernas nationella ämnesprov i läsförståelse och betygsresultat i ämnet svenska, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller läsundervisning, vilka textmaterial skolan använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla läsundervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med läsundervisning samt allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Det finns en risk att inspektörerna under klassrumsobservationerna inte kommer att se någon läsundervisning. För att undvika detta informeras skolorna om syftet med granskningen och de centrala frågeställningarna. Skolan och lärarna får då möjlighet att förbereda sig för granskningen så att inspektörerna får en möjlighet att se hur skolan arbetar med läsundervisning. En möjlighet är att inspektörerna får se en undervisning som i normalfallet inte bedrivs. Skulle undervisningen visa sig ha en hög kvalitet har en del av syftet med granskningen uppnåtts. Bedrivs det däremot inte någon läsundervisning är det viktigt att de allmändidaktiska inslagen i undervisningen observeras och bedöms genom att allmänna undervisningskvaliteter granskas.

Läraren ska i förväg ge observatörerna en lektionsplanering samt uppgifter om elevsammansättningen i klassen. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier som kan anses vara positiva exempel av en aspekt av läsundervisning. Detta görs i ett observationsschema som innehåller många olika aspekter av läsundervisningen och av allmänna undervisningskvaliteter. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna enskilt i sina observationsscheman. Därefter diskuterar de sina bedömningar och sammanställer detta i ett gemensamt observationsschema. I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande lärare kort före och efter lektionen utifrån en frågeguide. Observationerna är också vara ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av läsundervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om lässtrategier, läsmiljöer, anpassning av läsundervisningen, lärarnas kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt utvecklar läsundervisningen är viktiga för att komplettera det man sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i ämnet svenska på aktuell skola intervjuas. Om det finns speciella ämnesansvariga i ämnet så som specialpedagoger eller motsvarande ansvariga för stöd kommer även de att intervjuas. Elever till intervjuerna väljs ut från alla klasser i respektive årskurser. Både pojkar och flickor, samt elever med svensk respektive utländsk bakgrund, ska ingå. Medverkan är dock frivillig.

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka texter eleverna får ta del av, om eleverna får läsa texter utifrån erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna har tillgång till texter genom olika medier. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Elevenkäten genomförs bland en slumpvis uttagen klass/grupp elever födda 1996 i varje skola vilka deltagit i någon av de observerade lektionerna. Enkäter till lärare och rektor används inte. Istället får rektorn och lärarna ett antal frågor i förväg utifrån de centrala frågeställningarna för att kunna förbereda sig inför intervjun.